

Nutfullayev Muxtor Ne'matovich

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

“Tasviriy san’at va dizayn” kafedrası o‘qıtuvchisi

MAKTAB O‘QUVCHILARINI TARBIYALASHDA TASVIRIY SAN’ATNING O‘RNI VA AHAMIYATI

Annotatsiya: Ushbu maqolada umumiy o‘rta ta’lim maktablarida tasviriy san’atning o‘rni va ahamiyati o‘rganiladi. Tasviriy san’at turlari orqali o‘quvchilarning estetik didi, ijodiy fikrlash va tasavvurini rivojlantirishi hamda tasviriy san’atning ta’lim jarayonidagi ahamiyati, uning yoshlarni madaniy merosga hurmat va san’atga qiziqish bilan tanishtirishi, shuningdek, san’at orqali ijtimoiy, hissiy va estetik rivojlanishdagi roli tahlil etiladi.

Kalit so‘zlar: hissiy, estetik, individual, badiiy, ijodiy, ta’lim, grafika, intellectual, asar.

Keling, “San’at” fan sohasini o‘rganish maqsadlarini aniqlab olsak:

- shaxsning shaxsiy va madaniy identifikatsiyasida san’at va ijodning ahamiyatini anglashni shakllantirish;
- ta’lim oluvchilarning estetik didini, badiiy tafakkurini rivojlantirish, tabiat obyektlari estetikasini idrok etish, ularga hamdard bo‘lish, insonning tabiat bilan o‘zaro munosabatlarining uyg‘unligini hissiy-emotsional baholash va o‘z munosabatini badiiy vositalar orqali ifodalash qobiliyatini rivojlantirish;
- ta’lim oluvchilarning individual ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, ijodiy faoliyatga barqaror qiziqishni shakllantirish;
- o‘zbek xalqlarining madaniy merosi va qadriyatlariga, jahon tamadduni xazinalariga, ularni saqlash va ko‘paytirishga qiziqish va hurmat munosabatini shakllantirish.

“Tasviriy san’at” fanining maqsadi davlat ta’lim standartida belgilangan maqsadlarni hisobga olgan holda quyidagicha ta’riflangan: “o‘quvchilarning vizual-fazoviy tafakkurini hissiy-qadriyatli, dunyoni estetik o‘zlashtirish shakli sifatida rivojlantirish, madaniyatning badiiy, axloqiy makonida o‘zini namoyon qilish va yo‘naltirish imkonini beradi.”

Tarbiya pedagogik hodisa sifatida yosh avlodga ilmiy bilim, ko‘nikma va malakalar tizimini maqsadli, tizimli va tizimli ravishda berishni anglatadi.

Estetik tarbiya - shaxsning estetik rivojlanishi, ya’ni tabiatdagi, mehnatdagi, ijtimoiy munosabatlardagi go‘zallikni estetik ideal nuqtayi nazaridan idrok etish va baholay oladigan, estetik faoliyatga ehtiyoj sezadigan ijodiy faol shaxsni shakllantirish maqsadida unga maqsadli, tizimli ta’sir ko‘rsatishdir.

Zamonaviy pedagogika fanida estetik tarbiya shaxsda voqelikka estetik munosabatni, estetik yaratuvchanlikni, go‘zallik qonuniyatlariga ko‘ra faol ijodiy faoliyatga qobiliyatni shakllantirishning uyushgan, maqsadli va nazorat qilinadigan jarayoni sifatida ta’riflanadi.

Tasviriy san’at ta’limi estetik tarbiyaning tarkibiy va zaruriy qismi sifatida, maktab o‘quvchilarining shaxs estetik faoliyati uchun asos yaratuvchi bilim, ko‘nikma va malakalar tizimini o‘zlashtirish jarayoni sifatida belgilanadi.

Tasviriy ta'lim tizimi estetik tarbiya, umumiy badiiy ta'lim va kasbiy badiiy ta'limni o'z ichiga oladi. Badiiy ta'lim dasturlarini amalga oshirish ta'lim muassasalarining barcha turlari va turlarida: maktabgacha, umumta'lim, bolalarning qo'shimcha ta'lim muassasalarida, boshlang'ich, o'rta, oliy va oliy o'quv yurtidan keyingi professional ta'lim muassasalarida amalga oshiriladi.

Badiiy ta'lim konsepsiyasiga muvofiq maktab o'quvchilarini badiiy tarbiyalash va estetik tarbiyalashning asosiy maqsadi - shaxs ma'naviy madaniyatini shakllantirish, umuminsoniy qadriyatlar bilan tanishtirish, milliy madaniy merosni egallashdan iborat.

Shundan kelib chiqib, badiiy ta'lim quyidagi vazifalarni amalga oshirishni ta'minlashga qaratilgan:

- san'atning axloqiy salohiyatini shaxs va jamiyatning axloqiy tamoyillari va ideallarini shakllantirish va rivojlantirish vositasi sifatida ro'yobga chiqarish;

- bolalar va o'smirlarning ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarishga ko'maklashuvchi intellektual takomillashtirish omili sifatida badiiy ta'limni keng joriy etish;

- art-terapiyaning zamonaviy usullarini joriy etish orqali korreksion pedagogika, bolalar, o'smirlar va aholining boshqa guruhlarini psixologik-jismoniy sog'lomlashtirish maqsadida san'at, badiiy-ijodiy faoliyat imkoniyatlaridan foydalanish;

- bolalar va o'smirlarni ijtimoiy-madaniy moslashtirish maqsadida g'ayriijtimoiy xatti-harakatlarning oldini olish va tuzatish uchun badiiy ta'lim resurslarini jalb etish.

Badiiy ta'lim mazmuni quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- turli davr va xalqlar san'ati nazariyasi va tarixini o'rganishni nazarda tutuvchi madaniy-tarixiy kompetentlikni shakllantirish;

- san'atning turli turlarini badiiy ifodalash vositalarini o'zlashtirishni nazarda tutuvchi badiiy-amaliy kompetentlikni shakllantirish;

- ma'naviy-axloqiy va estetik ideallar kontekstida badiiy did va baholash mezonlarini shakllantirish.

Tasviriy san'at ta'limi mazmunini amalga oshirish uch darajada amalga oshiriladi:

* madaniyatga o'z shaxsini erkin va har tomonlama rivojlantirishning eng muhim sharti sifatida munosabatni shakllantirish;

* turli san'at turlari asarlarini adekvat estetik baholash asosida ular bilan to'laqonli badiiy muloqotga ehtiyojni shakllantirish;

* mustaqil badiiy faoliyat ko'nikmalarini shakllantirish, bu faoliyatni o'z hayotining ajralmas qismi sifatida qabul qilish.

Tasviriy san'at ta'limining har bir bosqichi uchun yosh xususiyatlari muhim rol o'ynaydi.

Maktabgacha yoshda - atrof-muhitga estetik munosabatni shakllantirish, bu asosan bolaning o'z hayotiy faoliyatiga organik tarzda singdirilgan sinkretik badiiy ko'rinishlari orqali amalga oshiriladi.

Boshlang'ich maktabda tayanch asoslar shakllanadi, dastlabki ma'lumotlar o'zlashtiriladi, keyinchalik ular zamirida bolaning ham estetik bilimlar tizimi, ham o'zining badiiy-amaliy ko'nikmalari shakllanadi.

Asosiy o'rta ta'limda o'smirlar san'atning turli turlari tilini o'zlashtiradilar, bu ularga san'at asarlarini mustaqil ravishda tushunish imkonini beradi, shuningdek, o'zlarining badiiy faoliyati uchun shart-sharoitlar yaratadi. O'rta maxsus va oliy ta'lim muassasalarida yoshlar kasbiy yoki havaskorlik yo'nalishidan qat'iy nazar, o'z badiiy ijodida ham ma'lum ustuvorliklar shakllanadigan o'ziga xos badiiy-estetik tasavvurlari va didlari bilan ma'lum bir madaniy qatlamga mansubligini anglab, to'laqonli ijtimoiy-madaniy o'ziga xoslikka erishadilar.

Boshlang'ich sinflarda tasviriy san'atni o'rganish badiiy madaniyat asoslarini, tasviriy san'atning o'ziga xos xususiyatlari haqidagi tasavvurlarni, badiiy ijodga bo'lgan ehtiyojlarni, san'at bilan muloqot qilish, uning tilining ifoda imkoniyatlari haqidagi dastlabki tushunchalarni shakllantirishga qaratilgan; obrazli tafakkur, tasavvur, o'quv-ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish, san'at asarlarini tahlil qilish asoslarini, dunyoga hissiy-qadriyatli munosabatni shakllantirish; tasviriy san'at asarlarini va badiiy-ijodiy faoliyatning turli turlarini (rassomlik, rangtasvir, haykaltaroshlik, dekorativ san'at).

Umumiy o'rta ta'lim maktabda tasviriy san'atni o'rganishning metapredmetli natijalari tafakkurning badiiy-tasviriy, estetik tipini rivojlantirishda, olamni yaxlit idrok etishni shakllantirishda; tasavvur, badiiy sezgini, xotirani rivojlantirishda; tanqidiy fikrlashni shakllantirishda, turli tasviriy san'at asarlariga nisbatan o'z nuqtayi nazarini dalillay olishda; kommunikativ ko'nikmalarni shakllantirishning asosi sifatida san'at asarlarini idrok etish tajribasini egallashda namoyon bo'ladi.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, maktablarda tasviriy san'atning o'rni va ahamiyati, o'quvchilarning estetik va ijodiy rivojlanishini ta'minlashda beqiyosdir. Tasviriy san'at darslari o'quvchilarga nafaqat go'zallikni anglash, balki ularning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga, hissiy tafakkurlarini kengaytirishga yordam beradi. Bunday darslar orqali o'quvchilar san'atga qiziqish uyg'otilib, o'zining ichki dunyosini va atrofidagi dunyoni chuqurroq anglash imkoniyatiga ega bo'lishadi. Shuningdek, tasviriy san'at orqali ta'lim jarayonida estetik didni shakllantirish, ijtimoiy va madaniy qadriyatlarni o'rgatish hamda shaxsni izchil rivojlantirish mumkin. Ta'lim tizimida tasviriy san'atning o'rnini yanada mustahkamlash va uni kengroq joriy etish, yoshlarning estetik dunyoqarashini kengaytirishda muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Imomatova Umida, Nutfullayev Muxtor/ Tasviriy san'at darslarida yoshlarga o'zbek milliy tasviriy san'atni o'qitishning psixologik asoslari/ Proceedings of International Conference on Educational Discoveries and Humanities, 2(2), 204-207. 2023;
2. Mirpulatovna, I. U. (2024). Tasviriy san'at vositasida yoshlarning kasbiy-ijodiy qobiliyatlarini shakllantirishning nazariy asoslari. *Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyalar*, 1(1), 133-135.
3. Nutfullayev, Muxtor. "Imkoniyati chyeklangan bolalarga tasviriy san'atdan mashg'ulotlar tashkil etish." *Science and Education* 3.4 (2022): 1445-1451.
4. Ne'matovich, N. M. (2024). Tasviriy san'at vositasida yoshlardagi intellektual qobiliyatlarini boyitish. *Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyalar*, 1(1), 128-130.
5. Ne'matovich, N. M. (2024). Tasviriy san'at vositasida yoshlardagi intellektual qobiliyatlarini boyitish. *Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyalar*, 1(1), 128-130.
6. Doston Abduvoitovich Berdiyev Maktablarda tasviriy san'at fanini o'qitishda kelajak ta'limi steam interaktiv ta'limini rivojlantirish // "Science and Education" Scientific Journal/ February 2022 Volume 3 Issue 2 Pages: 687-690;

7. Султанов Хайтбой Эралиевич, Бердиев Достон Абдувоитович Тасвирий санъатда кластер ёндашуви сифатида стеам таълимини татбиқ этиш// научный журнал Интернаука/ часть 7. Москва, 2022 № 15(238) - ст 13-14;
8. Султанов Хайтбой Эралиевич Кластер ёндашуви воситасида талабаланинг ижодкорлик кўникмаларини тарбиялаш// касб-хунар таълими журнали/ №4, 2022/12, 85-89;
9. Berdiyev Doston Abduvoitovich. (2023). Steam ta'limini tatbiq etish orqali tasviriy san'at fanini o'qitish metodikasi mazmunini takomillashtirish usullari. O'zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali, 2(18), 187–193.;
10. Abduvoitovich, B. D. (2024). The role of integrative education in student activation. *Web of Teachers: Inderscience Research*, 2(11), 151-155.
11. Abduvoitovich, B. D. (2024). Pedagogika oliy ta'lim muassasalarida badiiy studiyalarni tashkil etishning ahamiyati. *IQRO INDEXING*, 10(2), 177-181.